

EEDER

Edebi Eleştiri Dergisi

e-ISSN: 2602-4616

Mart 2022, Cilt 6, Sayı 1

Atıf/Citation: Şakar, R. (2022). "Rusça ve Türkçede Çoğul Yapma Yolları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme", *Edebi Eleştiri Dergisi*, 6(1), s. 139-151
DOI: 10.31465/eeder.1052866

Reşat ŞAKAR*

Rusça ve Türkçede¹ Çoğul Yapma Yolları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme**

A Comparative Evaluation on Plural-Making Ways in The Russian and Turkish Language

ÖZ

Varlıklara verilen isimler sayısı bakımından tek ve birden çok olan bir sayıyı karşılayabilmektedir. Dil bilgisel sayı kategorisi evrenseldir ve bu kategori içerisinde değerlendirilen çokluk kategorisi de evrensel bir kategori olarak bütün dillerde bulunmaktadır. Makale, evrensel bir kategori olarak çokluk kategorisinin Rusça ve Türkçedeki sözcüksel, dil bilgisel ve anlamsal yönlerini ele almaktadır. Bu bağlamda çokluk kategorisinin sayı kategorisi içerisindeki yeri gösterilmeye çalışılmaktadır. Makalenin amacı, farklı dil ailelerine mensup olan Rusça ve Türkçede çoğul yapma yolları arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya koymaktır. Öte yandan, dil bilgisel sayı kategorisiyle çokluk kategorisinin morfolojik göstergeleri karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Sayı ve nicelik kavramları arasındaki farklar göz önüne alınarak her iki dile yansımaları gösterilmekte ve bu bağlamda Hint-Avrupa dil ailesine mensup dillerin nispeten ortak bir özelliği olarak Rusçada da yer alan sözcüklerin yalnızca tekil biçimi (singularia tantum) veya yalnızca çoğul biçimi (pluralia tantum) Türkçe ile karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Sonuç bölümünde ise söz konusu iki dilin çoğul yapma yolları tartışılmakta ve çözüm önerileri sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rusça, Türkçe, dil bilgisel çokluk kategorisi, singularia tantum, pluralia tantum.

ABSTRACT

Nouns given to assets can meet a single or plural number in terms of their number. The grammatical number category is universal and the plurality category evaluated within this category is also found in all languages as a universal category. The article deals with the lexical, grammatical and semantic aspects of the plural category as a universal category in Russian and Turkish. In this context, it is tried to show the place of the plurality category within the number category. The aim of the article is to reveal the similarities and differences between the ways of making plurals in Russian and Turkish, which are members of different language families. On the other hand, the linguistic and semantic relationship between the grammatical number category and the plurality category is revealed, and in this context, the morphological indicators of the plurality category in the two languages are discussed comparatively. Considering the differences between the concepts of number and quantity, their reflections in both languages are shown, and in this context, as a relatively common feature of languages belonging to the Indo-European language family, only the singular form (singularia tantum) or only the plural form (pluralia tantum) of the words in Russian is also used in Turkish analyzed comparatively. In the conclusion part, the ways of making plural of these two languages are discussed and solutions are offered.

Keywords: Russian, Turkish, grammatical plurality category, singularia tantum, pluralia tantum

* Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, resatsakar@ybu.edu.tr ORCID: 0000-0003-2886-9851

¹ Türkiye Türkçesi kastedilmektedir.

** Araştırma Makalesi, Geliş Tarihi: 03.01.2022 Kabul Tarihi: 06.03.2022 Yayın Tarihi: 24.03.2022

Giriş

Dil bilgisinin merkezi kavramı dil bilgisi kategorisi kavramıdır. Dil bilgisi kategorisi ise biçimsel araçlarla ifade edilen aynı türden bütün dil bilgisel anlamların sistematik karşıtlığı (Klobukov, 2013: 408-409) olarak açıklanabilir. Morfolojik kategoriler ise dil bilgisel kategorilerden farklı olarak hem anlamsal hem de biçimsel bir özellik olarak dil bilgisi kategorileri içerisinde ayrılmaktadır. Morfolojik kategori, ‘özellikle Slav dillerinde aynı türden içeriğe sahip dilin belirli kısımlarında (isimler, sıfatlar, fiiller vb.) cinsiyet, sayı vb. birbirine zıt morfolojik biçimler sistemi olarak tanımlanabilir. Burada ‘içerik’ teriminin kullanılmasının sebebi, bir kelimenin, içerisinde hem semantik olarak anlam taşıması hem de yapısal olarak dil bilgisel özellikleri taşımasıdır. Yani isim, sıfat vb. öğelerin dil bilgisel içeriği onun morfolojik olarak bir kategori olup olmadığını ortaya koymaktadır’ (Şakar, 2019: 4). Aynı türden dil bilgisi biriminin (sıklıkla isimler) tekil ve çoğul olarak ayrılmasını içeren sayı kategorisi de morfolojik kategorilerden birisidir.

İsimlerin semantik kategorileri evrenselidir. İsimlerle bağlantılı olarak çokluk kategorisi de evrenselidir ve hemen hemen bütün dillerde bulunmaktadır.

Dilde isimlerin dil bilgisel kategorileri anlam yönünden genel bir sınıflandırmaya tabiidir. Bu sınıflandırmalar da belirli ölçütlere göre belirlenmektedir. İsimlerin herhangi bir gruba sözcüksel-dil bilgisel açıdan ait olduğunu anlamak için sözcüksel, anlamsal, morfolojik ve kelime yapımsal açılardan belirli ölçütler göz önünde bulundurulmaktadır.

İsimlerin temel kategorilerinden olan sayı kategorisi, nesnelere niceliğini ifade etme görevi görmektedir. Sayı kategorisinin en temel özelliği ise nesnelere arasındaki teklik-çoğulluk arasındaki karşıtlığı ortaya koymaktır.

Dilde çoğul ifade araçları sözcüklerin çeşitli özelliklerine dayandırılmaktadır. Çoğul ifade biçimlerinin çeşitli tezahürleri ile ilgili Zaliznyak (2002), Çesnokova (2002), Sagiryants-Bilkova (2020) gibi araştırmacıların çalışmaları referans niteliği taşımaktadır. Çoğul yapı dil bilgisel, sözcüksel-anlamsal ve söz dizimsel seviyede kendini gösterebilmektedir.

İsimlerin sayı kategorisinin özünde dil bilimsel olarak nicelik ön plana çıkmaktadır. Rusça ve Türkçede dil bilgisel sayı kategorisi sözcüklerin tekil ve çoğul biçimleri ile ifade edilebilen teklik ve çoğulluk bileşenleridir. Bu bileşenler arasında karşıtlık; söz konusu nesne, eşya, canlı ve cansız varlıkların niceliğini belirlemede önemli bir yere sahiptir.

Farklı dil ailelerine mensup Rusça ve Türkçede, bu iki dilin yapıları bakımından birbiriyle benzerlik göstermesi sözcükleri çoğul yapmada da kendini göstermektedir. Her iki dilde de dil bilgisel açıdan düzenli olan sözcükleri çoğul yapmada sondan ekleme yöntemine başvurulmaktadır.

Çalışmanın Amacı

Makalenin amacı, çağdaş Rusça ile Türkiye Türkçesindeki işletim eki olarak çokluk ekinin hem dil bilgisi düzeyinde hem de anlamsal açıdan ifade etmenin yollarını sistematik olarak sunmaktır. Bir başka amaç ise hem farklı dil ailelerine mensup olmaları hem de farklı coğrafyalarda yer almaları sebebiyle Rusça ve Türkçeyi birbirlerine olan benzerlikleri ve farklılıkları açısından ele alıp incelemektir.

Çalışmanın Yöntemi

Makalede hem Rusçada hem de Türkiye Türkçesinde çoğul yapma yollarını sunarken, bu amaca ulaşmak için analitik-tanımlayıcı, karşılaştırmalı-tipolojik, analiz ve sentez gibi çeşitli araştırma yöntemleri kullanılmıştır.

1. Dil Bilgisel Sayı Kategorisi ve Çokluk Kategorisi Arasındaki İlişki

Sayı kategorisi dilin değişken kısımlarının bütün morfolojik yapısına etki eden evrensel bir dil bilgisi kategorisidir. İsimlerin nicelik ve miktarını belirleme görevi görmektedir.

Rusça öğrenilmesi zor dillerin başında gelmektedir. Yabancılar için bu zorluğun yanında, V. Pavlov (2017: 68), Rusçayı ana dil taşıyıcısı olarak kullananların da dilin bazı özelliklerini kavramada zorluk yaşayabildiğini, bu özelliklerin başında da dil bilgisel sayı kategorisinin geldiğini, hatta dil taşıyıcısı olarak bireyin beyninin sayı kategorisiyle esnek ve özgürce çalıştığını, bu yüzden de tekil ve çoğul isimleri birbirinden nasıl ayırt edeceğini anlamada birçok zorlukla karşılaşıldığını ileri sürmektedir. Buna gerekçe olarak da insan zihninin öğrenme sürecinde nesnelere ayırt etmede sözcüksel ve mantıksal ilkeleri kullandığını göstermektedir. Dil bilgisi kategorilerini ise “kolayca elimizde tutamadığımız ve mantık yasaları çerçevesine sokamadığımız yapılar” (Pavlov, 2017: 68) olarak açıklamaktadır. Bu bağlamda, çalışmaya konu olan dil bilgisi kategorilerindeki sayı ve çokluk kavramının tanımlamalarını vermekte yarar görülmektedir.

Sayı, Karaağaç’ın ‘Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü’nde “varlıkların miktarını, tane olarak hesabını bildiren sözler, sayı adlarıdır. Sayılar, soyut sayıları bildirdiklerinde ve ad görevi yüklediklerinde bağımsız olarak kullanılırlar. Sayılar, ad veya zamirin sayısına işaret eden ve aslen adlar ve zamirlerle ilgili olan dil bilgisi konusudur” (2018: 644) şeklinde tanımlanmaktadır. Ahmanova da, aynı yaklaşımla, sayıları ‘nesnelere tekilliklerine ayrı bir çoğulluğu (iki, üç, üçten çok gibi varyasyonlarıyla) karşılaştırarak miktarının belirlenmesi’ olarak açıklamaktadır (2013: 516).

Sayı ve çokluk kategorisi arasında sıkı bir ilişki vardır. Sayılar, varlıklara tekil ve sayısı bilinmeyen çokluk anlamları yüklerler. Çokluk kategorisi ise tekillik bağıntısının karşıtıdır. Yani tekil bir varlığa çokluk işletme eklerinin eklenmesiyle birden çok olan aynı türden nesnelere karşılar. Sayı kategorisi özünde tekil (единственное) ve çoğul (множественное) olmak üzere ikiye ayrılır ve isimler de tekillik ve çoğulluk bağıntısını ortaya çıkarır.

Çokluk, Türk Dil Kurumu çevrimiçi sözlükte ‘1. Sayı veya ölçü yönünden çok olma durumu, çoğul, kesret, ekseriyet, teklik karşıtı. 2. Kelimelerin belirli eklerle birden çok varlığı veya kişiyi bildirme biçimi, çoğul, cem’ (TDK) gibi dil bilgisi yönünden iki farklı biçimde tanımlanmaktadır. O. Ahmanova ise çokluğu ‘dil bilgisi ve sözcüksel araçlarla ifade edilen ayrı bir kümenin kavramsal kategorisidir’ şeklinde tanımlamaktadır (2013: 237). O halde çokluk hem sayı kategorisi içerisinde ayrı bir kategoridir (категория множественности) hem de nicelik yönünden tekil karşıtı olarak sayı kategorisi ile bağıntılı dil bilgisi konusudur. Çokluk düzenli dil bilgisi kuralı gereği her dilde belirli ekler alarak sözcüğün sayıca birden fazla oluşunu, çoğul yapısını temsil eder. Ancak çokluk semantik olarak insan zihninde kavranması gereken bir olgudur. Bu yüzden düzenli dil bilgisel ekler almadan da bazı sözcükler çoğul yapıda ya da en azından zihinde birden çok ve bilinmeyen sayıda varlığı da temsil edebilir. Topluluk adları, eşya adları buna örnek olarak verilebilir. Rusça ve Türkçede de sadece sözcüğün zihindeki anlamsal kavrama sonucu tekil olmayıp çoğul bir varlığı temsil eden sözcükler bulunmaktadır [gözlük,

часы (çası-saat) vb.]. Dolayısıyla, yapı olarak tekil ancak anlamsal yönden bir grubu, topluluğu karşılayan sözcükler de yine sayıca çokluğu ifade ettiği için bu kategoride değerlendirilebilir.

İsimler geleneksel olarak neredeyse bütün dillerde öncelikle varlıklara verilmişlerine göre özel ve cins isimleri olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Özel isimler tek ögeli ve aynı türden diğer nesnelere ayrılan nesnelere verilirken cins isimleri aynı türden nesnelere verilen genel ad olarak açıklanabilir. Cins isimleri de kendi içerisinde somut, soyut ve topluluk isimleri olarak ayrılmaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde insanlığın başladığı dönemle birlikte somut ve soyut isimler, daha sonraları insanlığın gelişip ilerlemesine paralel olarak topluluk ismi gibi diğer isim türlerinin ortaya çıkmasını sağladığı düşünülebilir. Yukarıda da dile getirildiği üzere, topluluk isimleri anlamsal çağrışım yönünden birden fazla varlığı karşıladığı için burada topluluk isimlerine değinmekte yarar görülmektedir.

Önce nesnelere adlarını öğrendiğimiz dil sisteminde sözcükleri ilgilendiren her türlü dil bilgisi ise sonrasında öğrenilen söz konusu sözcüklere dair kavramlardır. V. Pavlov makalesinde bu durumu desteklemekte ve çoğul sözcüklerin tekillerin karşıtı olmadığını dile getirmekte ve çoğulları tekil sözcüklerin gelişmesi olarak kabul etmektedir (Pavlov, 2017: 69). Ancak her ne kadar dile ait nesnelere önce sözcük seviyesinde öğrensek de, sözcüklerin sadece dil bilgisi kuralıyla bağlantılı olmadan da tekillik-çoğulluk bağıntısının olduğunu hesaba katmak gerekir. Söz konusu karşıtlık sözcüksel, dil bilgisel, söz dizimsel ve her şeyden önemlisi anlamsal boyutta yer almaktadır.

Rusça ve Türkçe de dahil bütün dillerde anlamsal olarak kişi, nesne, eşya vb. gibi bölünemeyen bir bütünü ifade eden sözcükler bulunmaktadır. Dilin sözcük haznesinde önemli bir yere sahiptirler. Dolayısıyla topluluk isimlerini anlamsal yönden çoğul yapıdan ayırmak zordur. Bu noktada dil bilimciler arasında iki farklı görüş yer almaktadır. Bir kısım dil bilimciye göre (Reformatskiy 1960: 391) tekil ve çoğul korelasyonu olmayan topluluk isimleri sayı kategorisine girmemektedir. Ancak burada sayı kategorisine girmemekle birlikte bu türden isimlerin çoğulluk bağıntısı oluşturduğunu vurgulamak gerekir. O halde sözcüğün semantiğinde çoğulluk yer aldığından dolayı tüm çoğul sözcükler ister tekil karşılığı olsun ister olmasın sayı kategorisi içerisinde bu yönüyle keskin bir şekilde ayrılmaktadır.

Bazı dil bilimciler ise topluluk isimlerinde sayı kategorisi açısından tekillik korelasyonu olmasa bile morfolojik veya söz dizimsel açıdan dil bilgisel özelliklere sahip olduğunu, biçimsel yönden sayı kategorisinin özelliklerinin bulunduğunu ileri sürmektedir (Tutarişeva-Tutarişeva 2012). A. Şahmatov da “topluluk kategorisinin kendi içerisinde tekil ve çoğul ifade biçimi barındırdığını” ileri sürmektedir (Şahmatov, 1941: 439). Bu düşünce çalışmanın da hareket noktasını destekler niteliktedir. Tekil olan sözcüklerin karşıtı olarak semantik açıdan bir topluluğu, parçalanamaz olan bir bütünü temsil ettiği göz önüne alınarak çoğul bir anlama sahip olduğu düşünülebilir. Tekillik-çoğulluk ilişkisi dilin yapısına ve özelliklerine göre sözcüksel-mantıksal çerçevede kendini göstermektedir.

Türk dilinde topluluk ismi-çokluk ilişkisi Rusçadan dil bilgisel açıdan bazı durumlarda ayrılmaktadır. Rusçada hem anlamsal hem de dil bilgisel olarak çoğul bir yapıyı temsil eden durumlar yer alırken [*два народа* (dva naroda-iki halk) – *пять народов* (pyat narodov-beş halk)] Türkçede bu durum dil bilgisel açıdan (*iki halk, beş halk*) farklılık göstermektedir. Bu durum, Rus dilinin dil bilgisiyle de alakalı bir durumdur. Zira Rus dilinde *два* (dva-iki), *три* (tri-üç) ve *четыре*

(çetiri-dört) sayılarından sonra gelen isim tekil çekimlemeye tabi olurken, пять (pyat-beş) ve katları ise çoğul çekimlemeye tabi olmaktadır. Ancak semantik olarak çoğul bir ifade ortaya konulduğu görülmektedir. Bunun dışında hem Rusçada hem de Türkçede topluluk isimlerinin çoğul yapımında nicel belirleyicisi olduğu gibi belirsiz nicelik ifade şekilleri de bulunmaktadır [большинство профессуры (bolşinstva profesörü-çoğu profesör), все зверьё (vse zverye-bütün yırtıcı hayvanlar) vb.]. Örneklerden de görüleceği üzere (зверьё – zveryo-yırtıcı hayvanlar) Türk dilinde Rusçadan farklı olarak dil bilgisel yönden de çokluk yapım eki getirilmektedir. Dahası, her iki dili kıyasladığımızda Rusçada çoğul yapma ifade aracı olarak söz dizimi seviyesinde farklı çoğul yapma yollarının yer aldığı görülmektedir: два студента (dva studenta-iki öğrenci), пять столов (pyat stolov-beş masa) vb. Yukarıda da dile getirildiği üzere, bu noktada kesin, belirli bir nicelik ifade aracı için sayı sıfatlarından yararlandığı görülmektedir. Eğer sayıca kesinlik yoksa veya belirsizlik söz konusuysa bu durumda ise anlamsal olarak birden büyük olan çokluğu ifade etme aracı olarak много (mnogo-birçok), большинство (bolşinstvo-çoğu) vb. gibi belgisiz sıfatlar kullanılır.

Akay (2019: 266) makalesinde Rusçanın aksine Türk dillerinde sayı sıfatlarının kullanıldığı söz öbeklerinde çokluk ekinin kullanılmadığını dile getirmektedir. Ancak, her ne kadar ismin önünde sayı sıfatı ya da her, çoğu, birkaç gibi belirleyici sıfatlarla birlikte kullanım durumlarında isimlere çokluk eki eklenmese de (iki kalem, çoğu insan, birkaç kişi vb.), Korkmaz'ın da ifade ettiği gibi (2019: 276), bazı kişi ve topluluk adlarından özel ad yapımında (Dört Büyüklükler, Kırk Haramiler, Üç Silahşörler vb.) isme çokluk ekinin eklendiği görülmektedir.

Ayrıca maddi olarak bölünemeyen ve sayılamayan tekil isimler de hem Rusçada [серебро (serebro-gümüş), молоко (moloko-süt) vb.] hem de Türkçede (süt, saman vb.) topluluk isimlerine benzer bir işleve sahiptir. Burada da sözcüklerin tekil halleri yine bir bütünü/çoğulu ifade ederken çoğul yapılarına her iki dilde de dil bilgisel-anlamsal ölçekte karşılaşılmaktadır. Sagiryants-Bilkova'nın makalesinde ifade edildiği üzere (2020: 330), hem topluluk isimleri hem de somut isimler, çoğul anlamını sözlük anlamlarıyla iletir ve tekil anlamları içerik olarak boştur, sayıları nesnelere herhangi bir özelliğini göstermez, ancak yalnızca kelime biçimlerini niteler.

Rus dilinde Türkçeden farklı olarak tekil olmayan bir grup iş, hareket vs. yapıldığına işaret eden ve çoğul yapı ve anlamı olan bazı fiil kullanımları söz konusudur: наделать веников (nadelat venikov-süpürgeler yapmak), перечинить всё бельё (pereçinit vsyo belyo-tüm çamaşırları değiştirmek, onarmak), наговорить много интересного (nagovorit mnogo interesnogo-bir sürü ilginç şey konuşmak) vb. Burada hem ön eklerin hem de много, все gibi sözcüklerin çokluk anlamını birlikte verdikleri görülmektedir.

Topluluğu ifade eden sözcüklerle ilgili vurgulanması gereken başka bir nokta ise biçimsel açıdan tekil olmasına rağmen semantik açıdan çokluğu ifade eden sözcükler de çoğul yapılabilmekte (группа-группы; grup-gruplar) ve bu noktada hem semantik açıdan hem de biçimsel açıdan çokluğu karşıladıkları için bu türden sözcük gruplarının çokluk kategorisiyle birlikte düşünülebildiği görülmektedir. Bunun sebebi sözcüklerin semantiğinde yatmaktadır (diyebiliriz). Çünkü hem topluluk isimlerine hem de sadece tekil veya sadece çoğul sözcüklere baktığımızda zaten sözcüklerde birliğin-tekliğin zıttı olarak çokluk bulunmaktadır. Grup sözcüğü birden fazla kişi, nesne vb. olduğunu göstermektedir. Öte yandan topluluk isimlerinde de benzer olarak aynı, benzer türden olan nesnelere ortak özelliklerinin bir arada olduğu ve bütünü karşıladığından yine çokluk yer almaktadır.

Topluluk isimlerinde nesne, eşya, hayvan veya insana dair somut bir çokluk aranmaktadır. Çokluk kategorisinde ise topluluk isimlerinden farklı olarak hem sözcüksel hem dil bilgisel hem de anlamsal açıdan tekillik-çoğulluk aranmaktadır.

Her ne kadar tekillik-çoğulluk korelasyonu olmasa da çoğullarla birlikte anılan topluluk kategorisi ile sayılabilen ve sayılamayan eşya, madde vb. içerisine alan isimler sayı kategorisi içerisinde çoğulluk kategorisine yakın kategorilerdir ancak semantik açıdan her durumda birin üzerinde bir sayıya karşılık geldikleri için dil bilgisel sayı kategorisi dışında değerlendirilmektedir.

2. Rusça ve Türkçede Çokluk Kategorisinin Morfolojik Göstergeleri

Dil biliminin morfoloji alt bilim dalı, teklik-çokluk açısından sözcükleri, çokluk eklerini biçimsel yönden ele alarak inceleyen bilim dalıdır.

Her dilin kendine özgü biçimsel özellikleri vardır. Sözcük dizilişleri ve sözcüklere gelecek olan ekler bu biçimsel özelliklere göre yapılmaktadır. Rusça ve Türkçe hem farklı dil ailelerine mensup dil olmaları hem de biçimsel açıdan farklı özelliklere sahip olmaları bakımından sözcükleri çoğul yapmada da bazı farklılıklara sahiptirler. Diller arasında benzerlikler ve farklılıklar kaçınılmazdır. Her ne kadar çokluk yapma yollarında benzer özellikler sergilese de Rusça ve Türkçe kendi dil dünya görüşüne özgü eklerle çokluk yapma yolları saptamışlardır. Dilin özgün yapısı biçimsel özelliklerine de sirayet ederek kendi iç yapısını oluşturmakta ve dil kullanıcıları bu özgün yapıya uygun sözcükler ve sözcük türetme yolları benimsemişlerdir. Hem Rusça hem de Türkçede çokluk kategorisi (her ne kadar sayı kategorisi olarak anılsa da) belli başlı eklerin ve onların alomorflarının² yer aldığı morfolojik bir kategoriye temsil etmektedir.

“Dış dünyadan zihnimize yansıyan bilgiler diller sayesinde tanımayı, anlamayı, kavramayı, düşünmeyi yoğurur. Psiko-sosyal yönümüz gereği bunları paylaşmak ister, dili, konuşmayı ve yazıyı kullanarak paylaşma ihtiyacı duyarız. Kendi dilimizle düşünür, kendi dilimizle konuşur ve yazarız. Bunu yaparken de dile özgü yapıyı kullanırız” (Aşkın Balcı, 2008: 658).

Makalenin konusu olan çoğullarla ilgili sözcük oluştururken çoğul eki olarak bir dil başka bir dilin işletim eki olarak çokluk ekini kullanmamış ve dil içerisinde kendine özgü çokluk yapma yol ve yöntemleri belirlenmiştir. *Öğretmen* sözcüğünü çoğul yapmak için *öğretmens* veya *öğretмены*; *учитель* sözcüğünü çoğul yapmak için de *учителлер* yapısı kullanılmamış ve kendi dil yasalarına göre kurallı ve sistemli dil bilgisel kuramlar oluşturulmuş ve dilde çoğul yapma yolları ortaya çıkmıştır.

Rus dilinin bağımsız bir parçası olan isimleri iki ana grupta incelemek mümkündür. İlk olarak birkaç sözcüksel-dil bilgisel sınıfa ayrılan (лексико-грамматические разряды существительных) isimler en geniş haliyle bu sınıflandırma içerisinde özel (собственные) ve cins (нарицательные) isimleri olarak yer almaktadır. Cins isimleri ise somut (конкретные) ve soyut (отвлечённые) isimler, topluluk (собирательные) ve eşya (вещественные) isimleri olarak 4 ana gruba ayrılmaktadır.

Türk diline bakıldığı zaman, isimler Rus dili ile benzer bir şekilde sözcüksel-dil bilgisel olarak sınıflara ayrılırlar. Türk dilinde de isimler yine özel ve cins isimlere, varlıkların somut veya soyut oluşuna göre ve topluluk isimleri olarak ayrıldığı görülebilir. Ayrıca, Türk dilinde varlıklar

² Bir morfemin ses uyumuna bağlı olarak farklı alternatiflerinin hepsine alomorf denilmektedir. *Dal biçim birimi* terimini kullanan Karağaç (2018: 259), “dildeki biçim biriminin kimliğini etkilemeyen, anlam ve görev değişikliğine yol açmayan, fark edilir her bir değişiklik, dal biçim birimi olarak bilinir” şeklinde tanımlamaktadır.

sayılarına göre, tekil ve çoğul isimler olarak bu sınıfa girmektedir. Ancak Rus dilinde isimler sayılarına göre morfolojik bir kategori olarak sayıldığı için, dil bilgisel sayı kategorisi olarak sözcüklerin ulamsal açıdan birbirinden ayrıldığı ikinci gruba dâhil edilir. Böyle bir ayrıma, Rus dilinde bazı tekil isimlerin çoğul halinin, belirli morfolojik kuralların dışında istisnai olarak yer alması [*человек – люди* (çelovek-insan – lyudi-insanlar), *ребенок – дети* (rebyonok-çocuk – deti-çocuklar)] gerekçe gösterilebilir (Şakar, 2019: 6).

Rus dilinde isimler sözcüksel-dil bilgisel sınıflandırmanın yanında dil bilgisel kategorilere ayrılmaktadır. “Bu dil bilgisel sınıflandırmalar yapılırken belli başlı dil bilgisel araçlar göz önüne alınmaktadır. İsimlerin morfolojik özellikleri başta olmak üzere, sözcüksel araçlar, kelime-yapım araçları ve söz dizimsel araçları dikkate alınır (Şakar, 2019: 7). Bu kategoriler içerisinde belirli dil bilgisel kurallara göre değişmeyen (несловоизменяемые категории имени существительных) (cinsiyet kategorisi, canlılık/cansızlık kategorisi) ve belirli dil bilgisel kurallara göre değişen (словоизменяемые категории имени существительных) (sayı kategorisi, durum-hal kategorisi) kategoriler olarak ikiye ayrılmaktadır.

Rus dilinde tekil isimlerin morfolojik göstergeleri kelime yapım açısından sıfır biçim birimler [*стол-ø* (stol-masa), *карандаш-ø* (karandaş-kurşun kalem), *стул-ø* (stul-sandalye) vb.] ve bükümler [*книга* (kniga-kitap), *море* (more-deniz), *дерево* (derevo-ağaç) vb.] yardımıyla yapılmaktadır. Çoğul isimlerin morfolojik göstergeleri ise düzenli sözcükler için *ы, и, а* ve *я* ekleriyle sağlanırken [*стол – столы* (stol-masa – stolı-masalar), *книга – книги* (kniga-kitap – knigi-kitaplar), *окно – окна* (okno-pencere – okna-pencereler), *море – моря* (more-deniz – morya-denizler)], düzensiz olan birçok sözcük ise, farklı ekler alarak, ekin düşmesi veya yer değiştirmesiyle çoğul yapıya sahip olabilmektedir [*стул – стулья* (stul-sandalye – stulya-sandalyeler), *брат – братья* (brat-erkek kardeş – bratya-erkek kardeşler), *сын – сыновья* (sin-oğul – sinovya-oğullar), *крестьянин – крестьяне* (krestyanin-köylü – krestyane-köylüler)]. Türkçede ise tekil sözcüklerin morfolojik göstergeleri çoğul işletme eki olan *-ler/-lar* (*kitap-ø, masa-ø* vb.) eklerinin olmadığı sözcükler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çoğul isimlerin morfolojik göstergeleri de sıklıkla *-ler/-lar* ekinin dilin ses bilgisine uyumlu bir biçimde getirilmesiyle kendini göstermektedir. Bilindiği üzere Türkçede ünlü uyumuna bağlı olarak son hecedeki ünlü harfin kalın veya ince olması durumuna göre *-ler/-lar* çokluk işletim eklerinden uygun olanı eklenmekte ve sözcüğün çoğul hali yapılmaktadır (*masa – masalar, kitap – kitaplar, çiçek – çiçekler* vb.). Rusçada bu açıdan bir uyum bulunmamakla birlikte *з* (g), *к* (k), *х* (h) gibi sessiz harflerden sonra *и* (i) [*книги* (knigi-kitaplar), *ручки* (ruçki-dolma kalemler) vb.] çoğul eki getirilerek sözcüğün çoğulu yapılabilmektedir.

Türk dillerinin tüm dil bilgileri *-lar* ekinin genel Türk karakterinden bahseder. *-lar* eki Çuvaşça hariç tüm eski ve modern Türk dillerinde kullanılmaktadır (Sagdiyeva-Fattahova, 2015: 155). Eski Türkçeden günümüze kadar birden fazla çokluk eki olmasına karşın Türkçede çokluk eki olarak *-lar* işlek eklerdendir (Yılmaz, 2003: 126).

Türkçedeki çokluk eki, Hengirmen’in de ifade ettiği gibi (1998: 231), hem isimlerle hem de fiillerle birlikte kullanılmakta, isimlerle birlikte kullanıldığında çokluk anlamının dışında ‘topluluk, aile, saygı, genelleme, zaman, benzerlik’ gibi anlamlara gelebilmekte, fiillerle birlikte kullanıldığında ise hem kişi hem de çokluk anlamı katacak şekilde bütün fiil çekimlerinde kullanılabilir. Ancak, Z. Korkmaz ise (2019: 275), ‘Türkiye Türkçesinde işletme eki olarak çokluk ekinin etkisinin yalnızca eklendiği adın sınırları içerisinde kalan ve işletme ekleri içerisinde (iyelik, aitlik vb.) kapsamı en dar olan ek’ olarak açıklamaktadır.

Rus dili çoğul yapma yolları açısından Türk diline kıyasla, istisnası fazla olan, diğer bir ifadeyle düzenli dil bilgisel yollarla yapılan ve *ы, и, а* ve *я* gibi Türkçedeki ‘-ler/-lar’ ekine karşılık gelen çoğul yapma eklerinin dışında hem sözcüksel olarak farklı çoğul yapımına tabi olan hem de farklı ekleri alarak çoğul yapılan bir yapıya sahiptir. Gövdenin farklı köklerle kullanıldığı (супплетивизм) [*человек* (çelovek-insan) – *люди* (lyudi-insanlar), *ребенок* (rebyonok-çocuk) – *дету* (deti-çocuklar)]; ses düşmesi ile birlikte çokluk eki getirilerek oluşan [*рисунок* (risunok-resim) – *рисунки* (risunki-resimler)], *снежок* (snejok-kar topu) – *снежки* (snejki-kar topları) vb.]; genel olarak tekil sözcüklere eklenen çokluk eklerinden farklı son eklerin getirildiği [*чудо* (çudo-mucize) – *чудеса* (çudesa-mucizeler), *мать* (mat-anne) – *матери* (materi-anneler) vb.] sözcükler de bulunmaktadır. Türkçede bu türden bir çokluk yapma yolu rastlanır bir durum değildir. Dolayısıyla söz konusu iki dilde biçimsel açıdan da farklı çokluk yapma yolları bulunmaktadır.

Biçimsel çokluğun yanında bazı dil bilimciler anlamsal çokluğa da dikkat çekmektedirler. Güner, Türk dilinde morfolojik açıdan -lAr ve -lArcA ekleri yardımıyla ortaya çıkan anlamsal çokluğu üç gruba ayırmaktadır: belirli çokluk, belirsiz çokluk ve belli belirsiz çokluk (2008: 18). Rusçada da dilin morfolojik özellikleri göz önüne alındığında çokluk açısından benzer anlamsal sınıflandırmanın ortaya çıktığı görülebilmektedir.

Tekillik-çoğulluk biçimsel açıdan, yukarıda da dile getirildiği üzere, bazı eklerin isimlere getirilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Morfolojik özelliklerin yanında, dilin kendine özgü söz dizim özellikleri de anlamsal açıdan çokluğun göstergelerindedir. “Yalnızca biçim birimler veya kelimeler değil cümleler de anlam yönünden çokluğu ifade edebilir. Metnin anlamsal bütününe dikkat etmemek, yalnızca gramer kurallarına bağlı kalarak çokluk ekine şartlanmak bu cümledeki çokluk anlamını göz ardı etmemize neden olur” (Yavuz-Erdoğan, 2019: 367). Hem Rusçada hem de Türkçede söz dizim özelliklerine ve kullanılan özne-yüklem ilişkisine bakılarak da tekillik-çoğulluk göstergeleri elde edilebilir.

“Türkçede biçim bilimsel çoğul yapılar söz konusu olduğunda tümce içinde bazı özelliklerin bulunması şarttır. Bunlardan en önemlisi özne belirtildiğinde, belirtilen özne ile yüklem arasında uyum kurulması gerektiğidir. Özne ve yüklem arasında iki bakımdan uyum aranır: a) Tekillik, çoğulluk bakımından. b) Kişileri bakımından. Türkçe tümcelerde özne tekilse yüklem de tekil, özne insan ve çoğulsa yüklem de çoğul olur” (Aşkın Balcı, 2008: 659).

Ancak bu durum Rus dilinde rastlanılır bir durum değildir. Rus dilinde, özellikle fiillerin geçmiş zamanda kullanımında, cümlede söz dizimsel ve morfolojik açıdan tekillik-çoğulluk uyumu aranmaktadır. Cümlede özne tekil ise yüklem de tekindir [*ты приехал-ø* (tı priyehal-sen geldin)]. Yüklemde çoğul olması durumunda öznede de çoğulluk aranır [*мы приехали* (mı priyehali-biz geldik)]. Sadece saygı, nezaket göstergesi olarak *Вы* (vı-siz) şahıs zamirini saygı göstermek adına tek kişiye kullanıldığı durumlarda dilin morfolojik yapısına uygun olarak yüklemde çoğul yapısı kullanılmaktadır.

Anlamsal olarak çokluğun göstergelerinden birisi de isimler dışındaki dilin isim, sıfat, zamir gibi bazı diğer kısımlarıdır. Sayısal göstergelerden ve biçimsel çokluk eklerinden bağımsız olarak her iki dilde de niceliği ifade etme aracı olarak bazı isim, sıfat ve zarflar da kullanılabilir [*пара* (para-çift), *единственный* (yedinstvenny-tek), *несколько* (neskolko-birkaç), *много* (mnogo-birçok); *базы, birkaç, birçok* vb.]. V. Pavlov’un da ifade ettiği gibi, ‘dilde niceliği ifade etmenin yolu dil bilgisel sayılardır (имя числительное). İsimler, sıfatlar ve zarflar niteliğin ifade araçlarıdır (Pavlov, 2017: 79). Rus dilinde bazı sözcüklerin kullanımı çoğul bir anlama sahip

olduğu için ve birden çok belirsiz bir sayıyı nitelediği için devamında kullanılan isimler de Rus dilinin morfolojik yapısından dolayı çoğul olmak zorundadır [*много дверей* (mnogo dverei- birçok kapı), *мало детей* (malo detey-az çocuk), *несколько людей* (neskolko lyudey-birkaç insan), *некоторые люди* (nekotorye lyudi-bazı insanlar) vb.].

Türkçede de hemen hemen her dilde olduğu gibi yapısal çokluk dışında anlamsal çokluk da yer almaktadır. “Çokluk anlamı, şekilsel bir gramer konusu olmanın dışında cümleyi meydana getiren ses, biçim, söz dizimi ve anlam yönüyle de karşılanabilen dil gibi bütüncül bir yapıya sahiptir” (Yavuz-Erdoğan, 2019: 365). Çokluk işletme eki Türkçede isme ve zamire eklendiğinde aynı türde birden çok varlığı, çekimli fiile eklendiğinde ise birden çok kişiyi karşıladığı görülmektedir. Yapısal açıdan düşünüldüğünde Türkçede çokluk işletme eki olarak *-lar* ekinin isme veya 3. çoğul şahıs fiillere eklenmesiyle çokluk anlamının ortaya çıktığı düşünülse de anlamsal açıdan bazı söz veya söz öbeklerinin isimlerle birlikte kullanılmasıyla çokluk anlamının kazanıldığı görülebilmektedir. Bu bağlamda belgisiz sıfatlardan, miktar bildiren zarflardan ve belgisiz zamirlerden yararlanır. Bu durum Rus dilinde de mevcuttur. Ancak Türkçede isimde yapısal bir değişiklik olmasa da (*birçok insan, çok az insan* vb.) Rus dilinde bu tarz söz öbeklerinin kullanımıyla isim değişikliğe uğramakta ve yukarıda da görüldüğü üzere çoğul bir yapıya bürünmektedir. Öte yandan özne-yüklem ilişkisine bağlı olarak Rusçada da, isimlere eklenen *-u* (i) çoğul eki ile fiillerin geçmiş zaman çekiminde çoğul yapısına eklenen ek benzerlik göstermektedir. Bilindiği üzere Rusçada fiillerin geçmiş zaman çekimi şahsa göre değil cinse ve teklik-çokluk bağıntısına göre çekimlenmektedir: *цвет расцвел* (tsvet rastsvetil-çiçek açtı) – *цветы расцвели* (tsveti rastsvetili-çiçekler açtı).

Türk dilinde özne çoğul olmasına rağmen yüklem tekil olabilmektedir (*Çiçekler sarardı*). Ancak Rusçada bu durumda morfolojik olarak çoğul uyumu aranmaktadır ve hem özne hem de yüklem çoğul olmak zorundadır (*цветы пожелтели* (tsveti pojelteli-çiçekler sarardı)]. Bir başka durumda ise Türkçede belgisiz zamirlerin kullanımında (*herkes buradaydı*) özne ve yüklem uyumsuzluğu bulunurken Rus dilinde geçmiş zaman kullanımında çoğul açısından özne ve yüklem uyumu göze çarpmaktadır [*все были здесь* (vse bili zdes-herkes buradaydı)].

Öte yandan Batı dillerinden Rus diline geçmiş olan ‘*такси* (taksi), *метро* (metro), *пальто* (palto) vb.’ gibi yabancı kökenli sözcüklerin hem çekimleri hem de çoğul yapıları bulunmamaktadır. Rusçadaki kullanımın aksine Türkçede bu sözcüklerin çoğul yapıları çokluk işletme ekiyle birlikte kullanılabilir: *taksiler, metrolar, paltolar* vb.

3. Rus Dilinde Singularia ve Pluralia Tantum ile Çokluk Kategorisi Arasındaki İlişki

Çokluk kategorisi bağlamında Hint-Avrupa dillerine bakıldığında, bu dil ailesinin dil bilgisi sisteminin genel özelliği olarak sadece tekil (singularia tantum) ve sadece çoğul (pluralia tantum) isimlerin olduğu görülmektedir. Almanca, İngilizce gibi dillerin yanında Rus dilinde de bu türden sözcükler karakteristik olarak bulunmaktadır. Pluralia tantum varlığı, Semenova’nın da ifade ettiği gibi; “Rusça, İngilizce, Almanca gibi birçok Hint-Avrupa dillerinin önemli tipolojik özelliğidir, sayı kategorisi yapısı içerisinde önemli bir yere sahiptir ve sürekli büyüyen hareketli sözcüksel-anlamsal gruptur” (Semenova, 2007: 74). Ancak Türkçe de bu tarz sözcükler nadiren yer almakla birlikte bulunmamaktadır.

Bu türden sözcükler Rus dilinde herhangi bir sayı korelasyonuna girmeyen sözcüksel-anlamsal isim gruplarıdır.

Singularia tantum – Sadece tekil biçimdeki isimleri kapsayan bu grup Rus dilinde daha çok soyut sözcükler [*тишина* (tişina-sessizlik), *тоска* (toska-özlem)], bazı eşya isimleri [*молоко* (moloko-süt), *сахар* (sahar-şeker)] ve bazı topluluk isimleri [*студенчество* (studençestvo-öğrenciler, öğrencilik), *лства* – (listva-yeşillik)] için kullanılmaktadır. Bu noktada, sayılabilen ve sayılamayan eşya isimlerinin varlığı dikkat çekmektedir. Sayılabilen isimlerde miktar ile tekillik-çoğulluk arasında bir ilişki söz konusudur. Sütten bir miktar alındığında süt yine sayılamayan bir nesneyi belirtirken kalemin yarısından bahsederken kalemin bir bütün olarak düşünüldüğünde artık kalemin bir kalem olmaktan çıktığını ve bir parçası konumuna geçtiğini göz önüne almak yerinde olacaktır. Bu yüzden, sözcüklerin biçimsel yönünün yanında anlamsal yönünün de dil-anlam çağrışımında önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamak gerekmektedir.

Pluralia tantum – Sadece çoğul biçimdeki isimleri kapsayan ve tekil morfolojik özelliklere sahip olmayan isimler bu gruba girmektedir. Rus dilinde daha çok bazı somut isimlerin yer aldığı [*брюки* (bryuki-pantolon), *джинсы* (jinsı-kot pantolon), *ножницы* (nojnitı-makas)] bu gruba yine bazı soyut isimler [*именины* (imenini-isim günü), *выборы* (vıborı-seçimler) vb.], eşya isimleri [*сливки* (slivki-krema), *макароны* (makaronı-makarna) vb.] ve bazı özel isimler [*Альпы* Alpi-Alpler), *Жигули* (Jiguli) vb.] girmektedir.

Sadece tekil ve sadece çoğul isimleri karşılaştırdığımızda, Klobukov'un da ifade ettiği gibi (2013: 446), isimlerin sözcüksel ve anlamsal özelliklerinin önemli bir faktör olduğunu, yani soyut, topluluk ve eşya isimleri gibi belirli sözcüksel-dil bilgisel sınıfa ait isimler olduğu görülmektedir. Genellikle somut isimlerin tekillik-çoğulluk biçimleri bulunmaktadır. Bununla birlikte, eğer sadece tekil soyut veya eşya isimleri çoğul bir yapıda kullanılıyorsa, daha somut dil bilgisel bir anlam yüklemesine sahip ve somut olarak birden çok sayıda isim kastedilmektedir: *мощность завода* (moşnost zavoda-mandıra kapasitesi) – *мощности завода* (mandıra kapasiteleri) ; *красота города* (krasota goroda-şehir güzelliği) – *красоты города* (krasotı goroda-şehrin güzellikleri) (a. g. e.: 447). Yani, duruma sadece anlamsal açıdan bakmayıp, biçimsel-anlamsal yönden bakıldığında sadece tekil sözcüklerin de çoğul yapısının olabileceği görülebilmektedir.

Sadece tekil ve sadece çoğul isimlerin yer aldığı bu gruptaki sözcükler (*брюки, джинсы, грабли, ножницы* vb.) parçalarıyla birlikte nesnenin bütününe ifade ettiği için esasında anlamsal açıdan çoğul durumundadır. Ancak, Türkçede yapısal olarak çokluk, yukarıda da dile getirildiği üzere, nadir kullanımı dışında bu kategoride bulunmamaktadır. Türkçede *pantolon, makas* vb. sözcükler esasında tekil sözcüklerdir ve bu sözcükler zihinde de tekil bir çağrışımında bulunmaktadır. Öte yandan, yukarıda da ifade edildiği üzere, bu sözcükler çokluk işletme eki alarak çoğul bir yapıya sahip olabilmektedir (*pantolonlar, makaslar* vb.).

Rusçada, yukarıdaki sözcüklere benzeyen ancak sadece çoğul yapıda olmayan başka sözcükler de vardır: *рубашка* (rubaşka-gömlek), *пальто* (palto), *платье* (platye-elbise) vb. Akay'a göre (2019: 267) bu örnekteki gibi eşli kıyafet parçalarının da bir çift pantolon paçası gibi çift halinde kolları vardır. Ancak bu nesnelere zihinde gövdeyi ve kolları bir bütün şeklinde kavrayan tekil varlıklar olarak kavramsallaşmıştır.

Sadece çoğul olan varlıklar için birbirine benzeyen farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Pavlov, makalesinde, dil bilgisel açıdan 'один' (odin-bir) sözcüğünü kullanarak tekillik-çoğulluk bağıntısı kurmaktadır. "Eğer sözcük 'одни' sözcüğüyle bir araya gelebiliyorsa tekillik-çoğulluk karşıtlığı ortaya çıktığı için hem tekil hem de aynı sözcüğün çoğul durumu söz konusudur: *плитка* – *одни плитки*, *автомобиль* – *одни автомобили*, *окно* – *одни окна*... Eğer sözcük 'одни' sözcüğüyle bütünleşmiyorsa (*одни масло, одни молоко, одни сахар, одни ельник, одни*

молодежь, одни белизна, одни чистота, одни лень, одни доброта) bu durumda sözcük sadece tekil olan sözcükler grubundadır (2017: 75).

Öte yandan eğer sözcüğün çoğulu “один, одна, одно” sözcüklerinden birisiyle bütünleşebiliyorsa, yine tekilik-çoğulluk karşıtlığı ortaya çıktığı için hem tekil hem de aynı sözcüğün çoğul durumu söz konusudur: *ученики – один ученик, квартиры – одна квартира, окна – одно окно vb.* Eğer sözcüğün çoğulu “один, одна, одно” sözcüklerinden birisiyle bir araya gelemiyorsa (*ножницы, сливки vb.*) bu durumda da sözcük sadece çoğul olan sözcükler grubundadır (Pavlov, 2017: 75). Bu duruma benzer örnekleri Rus dilinin dil bilgisi özellikleri dolayısıyla başka sözcüklerle de bütünleşmesinde ya da bütünleşmemesinde (*двое, два, оба, обе...*) görmek mümkündür.

A. Zaliznyak’a göre sadece çoğul kelimelerde durum sadece tekil sözcüklere göre biraz daha farklıdır. Bu grubun en önemli sözcükleri arasında yer alan sayılabilen cansız nesnelere [*сани* (sani-kızak), *ножницы* (nojnititsi-makas), *ворота* (vorota-kapı), *сутки* (sutki-gün)] ele alınacak olursa, bilindiği üzere bu sözcükler bir veya birkaç uygun düşen nesneyi karşılayabilmektedir: *одни сани и многие сани, ворота нашего дома и ворота всех домов vb.* Dolayısıyla, bu türdeki sözcüklerin yalnızca çoğulluğun dış işaretleri olan sözcük biçimleri vardır, ancak bu sözcük biçimlerinin her birinin yalnızca çoğul anlamı değil, aynı zamanda tekil anlamı da vardır. Özellikle bu yüzden *ножница, ворота* gibi sözcük biçimleri [*лай* (lay-havlama), *медь* (medi-bakır) gibi sözcük biçimlerinin aksine] asla oluşmaz; aslında, bu kelime biçimlerinin oluşturulabileceği anlamlar, dilde *ножницы, ворота* gibi kelime biçimleri ile zaten iletilmiştir. Bu durumda *сани, ножницы, ворота* sözcüklerinin dış tarafındaki sözcük biçimlerinin olası iki anlamı arasındaki fark *стол ve столы, окно ve окна* arasındaki farkla tamamen aynıdır. Bu anlam farklılığının dışsal olarak ifade edildiği Rusça isimlerin ezici çoğunluğunun arka planına karşı, sıradan dil pratiğine göre *сани* gibi kelime biçimlerinde böyle bir ifadenin yokluğu, sayıların bir eş anlamlısı olarak kabul edilmelidir. Başka bir deyişle, örneğin, bir *сани* parçası, iki kelime formunun dış tarafıdır: *сани* (tekil) ve *сани* (çoğul) (2002: 58). Bu nedenle, *сани* türündeki hem singularia tantum hem de pluralia tantum, her iki sayıyı (tekil ve çoğul) da içeren bir paradigmaya sahip isimlerdir. Ancak aynı zamanda, “sıradan” isimlerden (*стол* gibi) tamamen farklı biçimde ayrılırlar. *лай* gibi sözcük, yalnızca çoğul sözcük biçimlerini nadiren kullanması bakımından *стол* sözcüğünden farklıdır. Aksine, *сани* kelimesi genellikle hem tekil hem de çoğul kelime biçimlerini kullanır; *стол* sözcüğünden tek farkı, her durumda (padejde³) bu iki kelime biçiminin eş sesli olmasıdır (2002: 58). Ancak yine de sadece tekil veya sadece çoğul sözcükler arasında bir kesinlik bulunmamaktadır ve farkı sadece çoğul olan sözcüklerin tüm padejlerde eş sesli sözcük biçiminde görünmeleridir. Bu yüzden, somut olan sözcükler dışında, sadece tekil görünümdeki sözcükler de hem biçimsel-anlamsal hem de söz dizimsel olarak yer aldığı kelime veya kelime gruplarıyla birlikte çoğul bir yapıya bürünebilmektedirler. Bu da Rusçadaki neredeyse tüm sözcüklerin, haklı olarak, çoğul yapılabileceği izlenimini vermektedir.

Bir dilde sadece çoğul olan sözcük başka bir dilde dil bilgisel olarak tekilik-çoğulluk karşıtlığı içerisinde değerlendirilip sadece çoğul sözcük grubuna dâhil edilmeyebilir: *студент-студенты-студенчество* (student, studentı, studençestvo); *öğrenci-öğrenciler*). Ancak burada, daha önce de belirtildiği üzere, zihinde semantik bir çağrışım olarak yine topluluk olarak bir teklik durumu ortaya çıkmaktadır.

³ En geniş ifadeyle Rusçada ismin halleri diye nitelendirilebilen ve sözcüklerin her duruma göre farklı ekleri aldığı dil bilgisi kategorisidir.

Sonuç

Genel dil biliminde sayı kategorisi içerisinde teklik-çokluk bağıntısının hesaba katıldığı çokluk kategorisinin Rusça ve Türkçedeki kullanım yollarının birbiriyle benzerlikleri ve farklılıkları ekseninde ele alındığı çalışmada her iki dilin de çokluk yapımında benzer özellikleri barındırdığı, ancak Türk dilinde yapısal açıdan çoğul yapımında dilin düzenli dil bilgisi kurallarına daha uygun morfolojik yolların izlendiği görülmektedir.

Teklik-çokluk bağıntısı her dilin özgün yapısına ve dil içi dinamiklerine göre sözcüksel-anlamsal çerçevede kendini gösterdiği görülmektedir. Rus dilinde genel geçer morfolojik kuralların yanında Rus dili dünya görüşüne ve içinde bulunduğu dil ailesinin genel özelliklerine bağlı olarak semantik, söz dizimsel ve farklı son ekleri alarak çokluk göstergesi açısından kelime yapımsal özellikleri de taşıdığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, Türk dilinin düzenli çokluk yapma yönteminin aksine, Rusçada bilinen ekler dışında da çokluk yapma yollarının varlığı, bu dili yabancı dil olarak öğrenenlerin ezbere dayalı bir öğrenme yöntemi tercih etmesine yol açabilmektedir.

Çokluk durumu, çalışmada her iki dilin çokluk yapımında sahip olduğu morfolojik göstergelerine bakıldığında, hem Rusçada hem de Türkçede isim ve fiilleri kapsadığı görülmektedir. Öte yandan Rus dilinde bazı ön eklerin fiillere eklenmesiyle de çokluk anlamının sözcüğe/cümleye yüklenebildiği görülmektedir.

Sayı kategorisi içerisine koyabileceğimiz çokluk kategorisi ile ilgili Rusçada biçimsel özelliklerin yanında anlamsal özelliklerin de söz sahibi olduğu hesaba katılarak çokluk kategorisi ile ilgili daha kapsamlı bir sınıflandırmanın yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Her iki dilde de topluluk isimlerinin çoğul isimlerle karıştırılabildiği görülmektedir. Çokluk kategorisinde topluluk kategorisinden farklı olarak sözcüksel, dil bilgisel ve anlamsal açılardan tekillik-çoğulluk aranmaktadır.

Rus dilinde sadece tekil ve sadece çoğul olan isimler dışında kalan bütün isimlerde bir tekillik-çoğulluk karşıtlığı bulunmaktadır ve bu durum dil bilgisel olarak görünür olmak zorundadır. Bu bağlamda Türk dilinde de sadece tekil olan sözcüklerde semantik çokluk göstergelerinin nadiren de olsa görüldüğü saptanmaktadır.

Hem topluluk isimleri hem de Rusçadaki sadece tekil olan sözcükler de çoğul yapılmak istendiğinde yine biçimsel açıdan çokluk işletme eki alarak (*народ, народы; halk-halklar*) semantik olarak çoğul ancak biçimsel olarak tekliği ifade eden sözcüklerin hem semantik açıdan hem de biçimsel açıdan çokluğu ifade ettiği görülmektedir.

Kaynakça

- Ahmanova, Olga (2013). *Slovar Lingvistiçeskih Terminov*. Moskva: Knijnyy Dom 'Librokom'.
- Akay, Oksana (2019). "Suşestvitelnyye plurali tantum kak yazıkoviye lakuni", *Filologičeskiye nauki. Voprosı teorii i praktiki*, 12 (3), s. 265-269.
- Aşkın Balcı, Hülya (2008). "Farklı Sistemli Dillerde Çoğul Anlayışının Uyum Açısından İfadesi", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16 (2), s. 657-674.
- Elena, Sagiryants; Bilkova, Svetlana (2020). "Leksiko-Grammatičeskaya Sistema Virajeniya Mnojestvennosti v Sovremennom Russkom Yazıke", *Mir Nauki, Kulturi, Obrazovaniya*, 3 (82), s. 329-332.

- Güner, Galip (2008). “Şekil, İçerik ve Anlam Bağlantısı Bakımından Türkiye Türkçesi Gramerciliği”, *Erciyes*, 31 (362), s. 15-21.
- Hengirmen, Mehmet (1998). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Engin Yayınları.
- Karaağaç, Günay (2018). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Klobukov, Evgeniy (2013). “Morfolojiya”, *Sovremenniy Russkiy Literaturniy Yazık*, ed. P. Lekant, Moskva: Ast-Press Kniga, s. 402-585.
- Korkmaz, Zeynep (2019). *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Liliya, Česnokova (2000). *Vırajeniye Kategorii Koliçestva Glagolnumi Formami Sovremennogo Russkogo Yazıka*, Taganrog: Izdatelstvo Taganrogskogo Gosudarstvennogo pedagogičeskogo instituta.
- Pavlov, V.V. (2017). “Grammatičeskoye i Leksiçeskoye Çislo Suşestvitelnogo”, *Mejdunarodnyy jurnal gumanitarnih i yestestvennih nauk*, 5, s. 68-82.
- Reformatskiy, Aleksandr (1960). “Çislo i Grammatika”. *Voprosı grammatiki: Sbornik statey k 75-letiyu ak. İ.İ. Meşaninova*. Moskova, Leningrad: AN SSSR, s. 372-400.
- Sagdiyeva, Ramilya; Fattahova, Ruzilya (2015). “O Genezisa Affiksa -lar v Tyurkskih Yazıkah”, *Filologičeskiye nauki. Voprosı teorii i praktiki*, 12 (54), çast 1, s. 155-157.
- Semenova, Galina (2007). “İmena pluralia tantum kak tipologičeskaya osobennost indoyevropeyskih yazıkov (na materiale russkogo, angliyskogo i nemetskogo yazıkov)”, *Vestnik Tambovskogo universiteta. Seriya: Gumanitarnıye nauki*, 10 (54), s. 70-74.
- Şakar, Reşat (2019). “Genel Dil Bilimde Dil Bilgisi Kategorisi ve Rus Dilinde İsimlerin Dil Bilgisel Kategorilerinin Türk Diliyle Karşılaştırmalı İncelemesi”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, Ed. Mesut Gün, Eser Ördem, Ankara: Akademisyen Yay. S. 1-11.
- Türk Dil Kurumu Çevrimiçi Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim tarihi: 15.12.2021.
- Tutarişeva, Marziyat; Tutarişeva, Mariat (2012). “Sobiratelniye İmena Suşestvitelniye i Grammatičeskaya Kategoriya Çisla (Na Materiale Raznostrukturnih Yazıkov)”, *Vestnik Maykopskogo Gosudarstvennogo Tehnologičeskogo Universitete*, 3. <https://cyberleninka.ru/article/n/sobiratelniye-imen-a-suschestvitelniye-i-grammaticheskaya-kategoriya-chisla-na-materiale-raznostrukturnyh-yazykov/viewer>. Erişim tarihi: 19.10.2021.
- Yavuz, Serdar; Erdoğan, Ayşe (2019). “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Çokluk Kavramı-Anlamsal Çokluk”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (2), s. 363-393. DOI: 10.33437/ksusbd.629470.
- Yılmaz, Hikmet (2003). “Çokluk Eki: -lar, -ler üzerine”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 15, s. 125-130.
- Zaliznyak, Andrey (2002). *Russkoye İmennoye Slovoizmeneniye: s priloeniyem izbrannih rabot po sovremennomu russkomu yazıku i obşemu yazıkoznaniyu*, Moskova: Yazıkı Slavyanskoy Kulturu.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisi bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.